

Echte overheidstaken

Als u de discussie volgt over de privatisering van overheidstaken, dan bent u veelvuldig de uitspraak tegengekomen dat de 'echte' overheidstaken 'toch' of 'uiteraard' niet voor privatisering in aanmerking komen. Dat is een misverstand. Het is een misverstand dat helaas niet voorkomt in E.J. Mishans aardige boekje *Twenty-one popular economic fallacies* (1969), maar er zijn ook te veel populaire economische misverstanden om ze allemaal te behandelen.

Het door mij uit de weg te ruimen misverstand komt men onder meer tegen in de politieke discussie over de terugtrekkende overheid of over de verantwoordelijke samenleving. Daarin wordt gesteld dat we moeten discussiëren over de primaire taken van de overheid die 'uiteraard' niet kunnen worden geprivatiseerd, overgedragen, afgestoten enzovoort. Men wil daarbij op wetenschappelijke gronden eerst vaststellen wat primaire overheidstaken zijn om vervolgens de resterende overheidstaken kritisch te bezien. Ter onderbouwing van wat primaire overheidstaken zijn, verwijst men dan vaak naar de discussie over collectieve goederen.

Erger is dat men in vele geschriften van economen een soortgelijk misverstand ook veelvuldig tegenkomt. Hoe vaak heb ik niet in artikelen of onderzoeksrapporten gelezen dat er sprake is van een goed met kenmerken van een collectief goed, zodat 'dus' de overheid de voorziening moet leveren, of zodat 'dus' de overheid het goed moet produceren. Hoe vaak heb ik niet gelezen dat een voorziening externe effecten heeft, waarmee een motief is geleverd voor subsidiëring door de overheid. *Waarom is hier sprake van een misverstand? Alvorens ik deze vraag behandel, excuseer ik me bij de vele vakgenoten die dat natuurlijk weten en deze column mogen overslaan, maar er zijn helaas veel economen en nog meer niet-economen die zich aan het misverstand schuldig maken. Voor hen is dit stukje.*

Er is sprake van een misverstand omdat alleen op basis van afspraken, van politieke keuzen, duidelijk is wat overheidstaken zijn en wat niet. Een voorziening kan een collectief goed zijn, hetgeen inhoudt dat het niet kan worden bekostigd via het marktmechanisme; er kunnen geen eenheden op de markt worden verkocht tegen een prijs per eenheid. Maar dat is geen voldoende argument voor de overheid om het betrokken goed te produceren en bekos-

P.B. Boorsma

tigd uit de algemene middelen beschikbaar te stellen. Een collectief goed kan heel goed worden geleverd door (groepen) particulieren; de kosten worden dan gedekt door schenkingen, donaties, contributies. Er zijn in de geschiedenis veel voorbeelden van echte collectieve goederen die door particulieren werden geleverd: de wegwijzers in Nederland, de brandweer in vele landen, de 'posse' uit het wilde westen, de aanleg van dijken door monniken, enzovoort. Het blijkt dat ook op het terrein van de 'klassieke' overheidstaken collectieve goederen geleverd en betaald zijn door particulieren. Een aardig voorbeeld vind ik in het verleden de rechtspraak van de VS waar burgerrechtvaarders werden aangewezen omdat de officiële rechtvaarders te corrupt waren.

Een collectief goed kan worden bekostigd via particuliere initiatieven als de kosten laag zijn of als er een beroep kan worden gedaan op sterke preferenties bij velen (zie bij voorbeeld Amnesty International of Greenpeace). Als de kosten laag zijn, is het voor een kleine groep mogelijk ze om te slaan over de leden van de groep. Als de kosten hoog zijn, en het nodig wordt om meer particuliere contribuanten te vinden, lukt dat steeds moeilijker.

Als een voorziening het karakter heeft van een collectief goed, terwijl de particuliere sfeer het laat afweten, dan mag vervolgens nog niet worden gesteld, dat dan dus de overheid moet inspringen. Helaas wordt ook die stelling vaak verdedigd. Er is pas sprake van een voldoende motief voor bekostiging door de overheid als de maatschappe-

lijke baten de kosten overtreffen. Alleen dan is het economisch verantwoord om een collectief goed dat niet in de particuliere sfeer tot stand komt, te bekostigen uit de algemene middelen.

Laat ik dit toelichten met een uit de lucht gegrepen voorbeeld. Het is denkbaar dat het menselijk leven, en het leven van veel andere organismen, vernietigd wordt door de botsing van de aarde met een komeet. Het tegengaan van die botsing door de ontwikkeling van ruimtewapens en dergelijke kan gerust een collectief goed genoemd worden. Toch hoor ik niemand beweren dat dit 'dus' een taak is voor de Nederlandse overheid.

Een tweede misverstand dat al even veelvuldig voorkomt is dat, indien besloten wordt dat er een taak ligt voor de overheid, dan wordt gesteld dat de overheid de voorziening moet produceren. Als we als gemeenschap vinden dat de overheid voor bescherming via dijken en dergelijke moet zorgen, dan kan de overheid de productie daarvan uitbesteden aan particuliere bedrijven die betaald moeten worden uit de algemene middelen. Als de gemeenschap besluit dat er een overheidstaak ligt bij de brandweer, kan de gemeenschap vervolgens besluiten dat het eigenlijke werk geheel of gedeeltelijk wordt gedaan door vrijwilligers.

Een ander voorbeeld is dat in kringen van christelijke economen wordt gesteld dat de instandhouding van de schepping een primaire overheidstaak is. In dit verband wordt gesproken van het rentmeesterschap van de overheid. Hoewel ik me in die kringen goed thuis voel, ben ik het zelfs met die stelling niet eens: de stelling is te makkelijk! De instandhouding van de schepping is een opdracht aan allen. Niemand mag zich onttrekken. En het is aan de economen om ideeën aan te dragen voor een zodanige verandering van de economische orde dat de schepping minder wordt bedreigd.